

Ювілеї

Степан ПАВЛЮК

ГРОМАДЯНСЬКА ОДЕРЖИМІСТЬ ГРИГОРІЯ ДЕМ'ЯНА

Stepan PAVLUK. On Hryhorii Demian's Civil Passion.

Завершується друге десятиліття Соборності української нації, ідея про яку плекалась і виборювалась упродовж багатьох століть. Підневільний стан не упокорив українців, не призвів до безпам'ятства, не пронизав метастазами манкурства національне тіло, оскільки всупереч соціально-політичному болю, могутнело духовне єство нації і поширювалося у суспільстві одержимістю інтелектуальної еліти, енергію якої очікував і потребував народ, постійно підживлюючи свою віру на грядущу свободу. Осередками Волі стало кожне українське поселення, яке на потребу національної мобілізації для самозахисту набутих духовно-культурних цінностей, святинь і обжитої Землі, жертвовно реагувало, посилюючи національну пасіонарність. Достатньо висока культура, духовність і освіченість народу були первнями в організації системи самозахисту і самозбереження, наслідками чого став закономірний процес виникнення освітньо-просвітницьких центрів, суспільних рухів, які становили епохи в історичному розвитку України – Відродження, Просвітництва, Романтизму.

Церква у цьому історичному процесі володіла винятковою місією впливу на громади, однак у зв'язку з тим, що окупаційні режими (польські, російські та інші) моделювали церковне життя під свої ідеології, політичні стратегії, відбувалося антинаціональне проповідування. Якщо уніатська церква (Греко-Католицька), спочатку підтримувана польською владою, стане рішучим виразником національних ідей на самостійний суспільно-політичний розвиток України, збереження духовно-культурних надбань українців, то російська Православна Церква (московська, царславна) здійснювала політичну місію царату на духовне виродження, реалізацію геостратегіч-

ної програми русифікації населення на окупованих українських землях.

Західноукраїнські землі, які були в контактній площині із Західною Європою у різних сферах спілкування – церковно-духовній через католицьку і греко-католицьку церкви, просвітницько-культурній, виробничо-господарській тощо, мали можливість досягнути загальнолюдські цивілізаційні тенденції, тоді як українські землі, що були підпорядковані Росії, перебували у стані духовно-культурної стагнації.

Національна свідомість і традиційний спосіб життя населення у східній і західній частинах України підтримувався різними суспільними силами і відповідним етнопсихологічним станом мешканців, який виник внаслідок реалізації окупаційних програм Росії і Польщі (де-юре Австрією) і залученими засобами, що дозволило у Західній Україні більш активно відстоювати своє право на духовно-культурний розвиток, враховуючи національну місію Греко-Католицької Церкви.

Учинені звірства російсько-комуністичними опричниками з приходом кривавого вересня 1939 р. в західноукраїнський масив, коли безжалісно винищувалось інтелектуально-культурницьку еліту, руйнувались національні святині, як нерозумний фактор залякування для тих, хто уціліє, що радянська влада не щадитиме нікого і нічого, що заважатиме пануванню більшовицького режиму Росії. Прогодалась енкаведистсько-бандитська каральна машина Москви – уціліла пам'ять про свою історію, вишукану величну традиційну культуру і негасиме прагнення Національної свободи жила і житиме в кожному українцю.

Серед тисяч, а навіть мільйонів нескорених українців проявилась яскрава постать мого Вчителя Григорія Дем'яна, який жив світлою вірою у визволення України. Вибране життєве поприще освітянина і, зокрема, вчителя історії, хоч мав виняткові здібності до математики, щоб бути серед дітвори, молоді, яким будуть спотворювати реальну історію України, маючи намір творити з них безбатченків, манкуртів, у яких минуле свого народу повинно було викликати насмішкуватість, бо навіть цілковите несприйняття.

Григорій Дем'ян чітко визначив свою місію педагога – вишукувати дидактичні засоби, дією яких максимально нейтралізувати, або хоч викликати сумнів щодо лжеісторичних постулатів,

нав'язуваних офіційними шкільними програмами, сформованих у душі комуністичної ідеології та історичної вищості російського народу.

Педагогічна винятковість і такт Дем'яна полягали в тому, щоб у дитини закласти почуття гордості за свою історію, якою б вона трагічною і складною не була, – це ж наша минувшина з величезною кількістю героїчних вчинків і славних здобутків, а заодно посіяти в серцях відповідальності кожного за грядуще народу. Пластунські програмні принципи реалізувались через краєзнавчі, історичні, мистецтвознавчі, літературознавчі вікторини, туристські багатоденні мандрівки, автобусні подорожі по історичних місцях України тощо. Любов дівчорі до вчителя історії була всезагальною, що не могло не викликати підозру щодо ідеологічної надійності педагогічної діяльності Дем'яна. Адже була помітною вчительська зосередженість на культурному, історичному краєзнавстві, без особливого акценту на радянській історії.

Посвята себе навчання допитливої дівчорі справжньої історії і буття українського народу, пробудження у неї почуття патріотизму здійснювалось через сферу формування морально-етичних, духовних, вольових, пізнавально-проникливих засад і принципів поведінкової культури особи. Насамперед проповідувалась висока вимогливість до себе в усіх сферах життя, зокрема у навчанні. Хто з учнів переймався такими умовами виховання, викликав довіру Вчителя і своїх ровесників, той мав змогу користуватися забороненою тоді літературою, бути залученим до позашкільних бесід і дискусій тощо. Вагомим у педагогічних засадах Дем'яна було те, що молоді люди залучали до первинних навиків дослідництва через записування фольклорно-етнографічних матеріалів, відомостей. Записи легенд про Довбуша, опришківський рух, бо навіть січове стрілецтво, родинні обряди та звичаї значною мірою героїзували юнаків, виховували самостійність і впевненість у своїх діях і вчинках. Безумовним елементом у всіх справах було змагальництво – чи на трасах спортивного туризму, чи в навчанні, чи у знаннях про свій край, прочитаних книгах, вивчених віршах Шевченка та інших поетів, фольклорних записах тощо.

Уже з позиції громадянина вільної нації сповна оцінюю одержиму працю Григорія Дем'яна як

багаторічного директора туристсько-виховних таборів “Полонина” і “Трембіта”, що розташовувались у с.м.т. Славському та урочищі Рожаночка, коли тисячам діточок не лише із Львівської обл., а практично з усієї України, відверто, чесно і сміливо прищеплювалась любов до своєї української культури та історії, запрошуючи для цього українських учених, письменників, художників та інших відомих постатей. Незабутніми залишаться зустрічі з письменником Антоненком-Давидовичем, художником Німенком та іншими. У багатоденних походах цікава малеча пізнавала героїку, побут, традиції мешканців гірського краю.

Педагогічна сфера Дем'яна стала складовою у його способі життя, зорієнтованою на національне визволення через можливість закласти в душу молоді людини співпереживання за історію свого народу, викликавши довіру за щиро, від серця передану інформацію про величний шлях твоїх предків. Його педагогічна діяльність як вияв спротиву жорсткому московському режиму, гідна подиву, адже з його учнів ніхто не схибив – залишились відвертими поборниками Національної Ідеї.

Педагогічна з дослідницькою іпостасі Григорія Дем'яна завжди прямували в парі. Пізнаючи свій край у всіх його аспектах буття, нотуючи усну інформацію, добираючи архівні, історіографічні відомості про місцеву історію, культурних, політичних діячів тощо, Дем'ян винятково проявився як науковий краєзнавець, а повніше охопивши теорію фольклористичної науки, став відомим ученим. Його наукові праці про Івана Вагилевича, особливо про Степана Бандеру, інших провідних діячів повстанського руху, власне героїчну боротьбу українців під проводом Бандери проти фашистських і московських окупантів. Винятково багатий зібраний Григорієм Дем'яном матеріал з уст учасників і свідків у нерівній, але завзятій борні із ненависним і підступним ворогом, стверджує, що кожна карпатська оселя сприяла Українській Повстанській Армії боронити свій Край, переросла у війну всенародну і визвольну – проти російського більшовизму і німецького фашизму. Зафіксовані відомості, які зберігаються в Інституті народознавства НАН України як окремий архів – це подвижницька справа і героїчне завзяття унікальної постаті – Григорія Дем'яна, мого Вчителя!